

EDITORIAL

Mai întâi ideile, apoi instituțiile Rolul ideologiilor în reconfigurarea modernității

[First ideas, then institutions The Role of Ideologies in the Reconfiguration of Modernity]

Sabin DRĂGULIN

Abstract: *The emergence of ideologies represents a natural evolution of societies that inherited Greco-Roman culture and belong to the Judaic and Christian religions. In the Christian space, the Greco-Roman cultural heritage left deep traces in the cultural and mental plane. The collapse of the Roman Empire and the emergence of feudal states led to the emergence of a new political system; feudalism. For almost a millennium and a half, feudalism represented the political and social model of organizing societies. However, within this rigid system, divided into "states" and with a rigid subordination at the social, religious and political levels, ideas emerged, which later crystallized into cultural currents, which promoted reformist visions. The result of this fertile pool of ideas and conceptions about the world and life was the Reformation, Humanism and the Enlightenment. It took time and the maturation of economic and social conditions for feudalism to collapse in the face of new realities. Ideologies have entered the stage of history and have been shaping humanity for almost two and a half centuries.*

Keywords: *Greco-Roman culture, feudalism, Reformation, Humanism and Enlightenment.*

În decembrie 2025, Facultatea de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei” din Iași a organizat conferința internațională „Reconfigurări ideologice în Europa”, un eveniment dedicat reflecției asupra unuia dintre concep-

tele fundamentale ale modernității politice: ideologia. Alegerea acestei teme nu a fost întâmplătoare. Pe de o parte, ideologiile continuă să reprezinte unul dintre principalele mecanisme prin care societățile moderne își formulează proiectele politice, își

legitimează instituțiile și își definesc orizonturile de așteptare. Pe de altă parte, lumea contemporană traversează o perioadă de intensă competiție ideologică, în care vechi paradigme sunt contestate, iar noi formule de organizare socială și politică încearcă să-și găsească legitimitatea.

Conferința a oferit totodată cadrul prezentării ediției integrale în limba română a lucrării *Caietele din închisoare* de Antonio Gramsci, una dintre cele mai importante apariții editoriale din ultimii ani în domeniul gândirii politice europene¹. Gramsci rămâne, fără îndoială, una dintre figurile intelectuale majore ale secolului al XX-lea. Elaborată în condițiile detenției fasciste, opera sa a depășit cu mult contextul istoric în care a fost scrisă, exercitând o influență considerabilă asupra dezbaterilor politice, culturale și ideologice din perioada Războiului Rece și din epoca postbelică.

Puține concepte sunt atât de frecvent invocate în discursul public contemporan precum ideologia. Utilizat adesea în contexte diferite și cu sensuri uneori contradictorii, termenul desemnează, în accepțiunea sa generală, un ansamblu coerent de idei, valori și principii care oferă o interpretare a realității sociale și politice și propune modele de organizare a comunității umane². Dincolo de definițiile consacrate, ideologia reprezintă încercarea de a conferi sens istoriei și de a orienta acțiunea colectivă către un anumit ideal politic, social sau cultural.

Apariția ideologiilor este inseparabilă de experiența istorică a

Europei occidentale. Ele nu au apărut în mod accidental, ci au fost rezultatul unei evoluții intelectuale îndelungate, desfășurate în interiorul unui spațiu cultural format prin întâlnirea dintre moștenirea greco-romană și tradiția iudeo-creștină. Această dublă filiație a generat, de-a lungul secolelor, o cultură a interogației, a reflecției critice și a dezbaterii asupra raportului dintre autoritate, comunitate și libertate.

În interiorul Europei occidentale, spațiul modelat de creștinismul latin a devenit terenul fertil al unor profunde transformări intelectuale. Renașterea, Umanismul și Iluminismul nu au reprezentat doar curențe culturale succesive, ci etape esențiale ale unui proces de emancipare a gândirii de sub autoritatea exclusivă a sacralului. Aceste mișcări au contribuit la redefinirea raporturilor dintre individ și putere, dintre credință și rațiune, dintre comunitatea religioasă și comunitatea politică.

Procesul de separare graduală dintre autoritatea ecleziastică și cea politică a favorizat afirmarea unor concepte care aveau să devină fundamentale pentru modernitate: cetățenia, suveranitatea populară, națiunea și statul modern. Acumulările intelectuale, schimbările economice și transformările sociale produse de-a lungul mai multor secole au creat condițiile necesare apariției ideologiilor, înțelese ca expresii sistematice ale unor noi moduri de a concepe ordinea politică și organizarea societății. Din acest moment, istoria Europei și, ulterior, a lumii moderne

avea să fie marcată decisiv de confruntarea, competiția și dialogul dintre marile ideologii ale epocii contemporane.

Iluminismul a reprezentat momentul în care acumulările intelectuale ale Europei moderne au dobândit o formă sistematică și au început să se transforme în programe politice coerente. Ca expresie a încrederii în rațiune, a spiritului critic și a contestării ordinii feudale, Iluminismul a creat condițiile necesare cristalizării ideologiilor moderne. Din acel moment, ideologiile au devenit instrumente privilegiate de interpretare a realității sociale și de orientare a acțiunii politice colective.

În ultimele două secole, marile ideologii au modelat decisiv evoluția societăților occidentale. Liberalismul, conservatorismul, naționalismul, socialismul sau comunismul au oferit răspunsuri diferite la provocările modernității și au contribuit la redefinirea raporturilor dintre individ, comunitate și stat. Influența lor a depășit cu mult spațiul european, afectând structurile politice și sociale ale unor regiuni aflate în afara lumii occidentale și accelerând procesele de transformare a vechilor imperii multietnice și multiconfesionale.

Dintre toate ideologiile moderne, naționalismul a cunoscut probabil cea mai amplă răspândire. El a oferit elitelor politice și culturale un limbaj comun pentru mobilizarea colectivă și pentru legitimarea proiectului statului-națiune. În secolele al XIX-lea și al XX-lea, ideea națională a devenit una dintre principalele surse de

legitimare politică, contribuind atât la procesele de emancipare și unificare națională, cât și la apariția unor forme de conflict și excludere.

Exacerbarea sentimentului național a alimentat rivalități care au culminat cu marile conflagrații ale secolului trecut. Totuși, dincolo de dimensiunea sa conflictuală, naționalismul a fost una dintre forțele care au însoțit tranziția către modernitate și consolidarea statului-național ca formă dominantă de organizare politică. În acest context, individul a încetat treptat să mai fie perceput exclusiv ca supus al unei autorități dinastice sau religioase și a început să fie definit prin statutul său de cetățean, titular al unor drepturi și obligații în cadrul comunității politice.

Ca toate marile ideologii moderne, naționalismul a îmbrăcat forme diverse. În anumite contexte istorice, el a favorizat integrarea și solidaritatea socială, în timp ce în altele a generat mecanisme de excludere, discriminare sau conflict. Caracterul său a depins în mare măsură de valorile și doctrinele politice cu care s-a asociat.

În comparație cu Occidentul european, spațiul ortodox și cel islamic au cunoscut traiectorii istorice diferite în procesul de constituire a modernității politice. Evoluția lor a fost influențată de contexte instituționale, religioase și geopolitice distincte, care au determinat ritmuri diferite de receptare a ideilor moderne și de transformare a structurilor politice tradiționale.

În cazul lumii ortodoxe, două elemente au avut o importanță deose-

bită. Pe de o parte, expansiunea Imperiului Otoman în Balcani și Europa de Sud-Est a contribuit la separarea pentru mai multe secole a acestei regiuni de marile centre intelectuale și politice ale Occidentului. Pe de altă parte, relația dintre autoritatea religioasă și puterea politică a urmat un model diferit de cel occidental.

Dacă în Europa catolică existența unei autorități ecleziastice autonome, reprezentată de Papalitate, a generat frecvent tensiuni cu puterea seculară și a favorizat apariția unor mișcări precum Reforma și Contrareforma, în spațiul ortodox s-a consolidat, în general, modelul bizantin al colaborării dintre Biserică și stat. În această formulă, autoritatea religioasă și cea politică au funcționat mai degrabă complementar decât concurențial, fapt care a influențat în mod semnificativ evoluția culturii politice și a proceselor de modernizare din această parte a Europei.

Spre deosebire de experiența occidentală, în multe regiuni ale lumii islamice procesul de separare dintre autoritatea religioasă și cea politică a urmat un parcurs diferit. În numeroase contexte istorice, instituțiile religioase au rămas strâns legate de structurile puterii politice, iar modernizarea a fost percepută adesea ca un proces exogen, asociat influenței occidentale. Acest fapt nu a împiedicat apariția unor curente reformiste sau modernizatoare în interiorul lumii islamice, însă acestea nu au avut întotdeauna forța necesară pentru a genera transformări comparabile cu cele produse în Europa Occidentală

în urma Reformei, Iluminismului și revoluțiilor moderne.

În aceste condiții, atât spațiul ortodox, cât și cel islamic au receptat modernitatea și ideologiile într-o manieră diferită de cea occidentală. Liberalismul, naționalismul, socialismul, comunismul sau, mai recent, diferitele forme de neoliberalism și neoprogresism au fost produse intelectuale ale modernității occidentale care, prin influență culturală, economică și politică, au depășit granițele spațiului în care s-au născut și au remodelat societăți aparținând unor tradiții culturale distincte.

Dincolo de diferențele dintre ele, toate marile ideologii moderne au un element comun: plasarea ființei umane în centrul reflecției politice. Prăbușirea ordinii feudale și afirmarea cetățeniei au modificat fundamental raporturile dintre individ și comunitate. Dacă în societățile premoderne apartenența la o categorie socială determina aproape integral statutul persoanei, modernitatea a introdus ideea individului ca subiect politic autonom, purtător de drepturi, libertăți și responsabilități.

Triada libertăți–drepturi–îndatoriri a devenit astfel fundamentul raporturilor dintre cetățean și stat. În forme și registre diferite, toate ideologiile moderne au revendicat emanciparea individului de constrângerile considerate incompatibile cu demnitatea umană: privilegiile de castă, dominația arbitrară, lipsa reprezentării politice, inegalitățile economice sau discriminările sociale. Diferențele dintre ele nu rezidă în obiectivul declarat al emancipării, ci în mijloacele

și modelele de organizare socială propuse pentru atingerea acestui scop.

Dosarul tematic al prezentului număr al revistei Polis reunește șaptesprezece contribuții care explorează, din perspective diferite, raportul dintre ideologie, cultură politică și transformările lumii contemporane. Fără a avea pretenția exhaustivității, selecția urmărește să surprindă diversitatea experiențelor istorice și a interpretărilor teoretice care au modelat spațiul politic modern.

Numărul se deschide cu studiul semnat de ambasadorul Vasile Soare, specialist recunoscut în domeniul studiilor central-asiatice și al lumii mongole. În articolul intitulat „Sovietizarea popoarelor Asiei Centrale în anii 1920-1940. De la desființarea vechiului Turkestan la edificarea homo sovieticus”, autorul analizează mecanismele prin care puterea sovietică a urmărit transformarea identităților colective din Asia Centrală și integrarea acestora într-un nou proiect politic și civilizațional.

Studiul oferă o radiografie detaliată a procesului de remodelare socială și culturală desfășurat în fostul Turkestan, evidențiind modul în care autoritățile sovietice au încercat să substituie vechile repere religioase, istorice și comunitare cu o nouă identitate construită în jurul idealului *homo sovieticus*. Așa cum arată autorul, acest proces a debutat în perioada leninistă, când politica naționalităților a încurajat constituirea unor noi republici și identități etno-politice, și a continuat sub Stalin într-o formă mult mai coercitivă. Frontierele trasate atunci, adesea fără corespondență cu

realitățile istorice și culturale ale regiunii, aveau să genereze tensiuni și dispute care continuă să influențeze evoluția statelor central-asiatice și după destrămarea Uniunii Sovietice.

Următoarele două contribuții sunt dedicate lui Antonio Gramsci, una dintre figurile intelectuale majore ale secolului al XX-lea, a cărui operă continuă să genereze dezbatere și reinterpretări în contexte istorice și politice profund diferite de cele în care a fost elaborată.

Guido Liguori, profesor de istoria gândirii politice și președinte al International Gramsci Society, semnează studiul „Moștenirea lui Gramsci și politica comuniștilor italieni în perioada postbelică”. Autorul analizează modul în care Palmiro Togliatti, revenit în Italia în anul 1944 după o lungă perioadă petrecută la Moscova, a integrat gândirea gramsciană în procesul de reconstrucție a Partidului Comunist Italian. Din perspectiva lui Liguori, recuperarea lui Gramsci nu a reprezentat doar un exercițiu de legitimare ideologică, ci o veritabilă schimbare de paradigmă. Prin asumarea moștenirii gramsciene, comunismul italian s-a îndepărtat de modelul rigid al Internaționalei a Treia și a acceptat regulile competiției democratice, transformându-se într-un partid de masă integrat în sistemul parlamentar italian.

În aceeași direcție tematică se înscrie și contribuția istoricului Fabrizio Fiume, intitulată sugestiv „Prezent și viitor: Timpul lui Gramsci și viitorul său”. Studiul propune o reflecție asupra actualității gândirii

gramsciene într-un context marcat de fragilizarea democrațiilor liberale, de ascensiunea noilor forme de populism și de consolidarea unor mecanisme tehnocratice care tind să reducă spațiul participării politice. Pentru Fiume, actualitatea lui Gramsci nu rezidă într-o simplă recuperare istorică, ci în capacitatea operei sale de a oferi instrumente conceptuale pentru înțelegerea crizelor contemporane. Autorul argumentează că depășirea impasului democratic actual presupune o regândire profundă a democrației însăși, prin articularea valorilor sale fundamentale la noile realități sociale, economice și culturale ale secolului XXI.

Profesorul Angelo Chielli propune, în schimb, o incursiune în universul conceptual al ordoliberalismului și în influența exercitată de această doctrină asupra procesului de construcție europeană. Articolul său oferă o interpretare nuanțată a relației dintre piață și stat în tradiția ordoliberală. Așa cum arată autorul, pentru gânditorii acestei școli, piața nu reprezintă o realitate spontană, autoreglată și independentă de intervenția politică, ci o ordine care trebuie construită și protejată prin intermediul unui cadru instituțional solid. Din această perspectivă, statul nu este conceput ca adversar al pieței, ci ca garant al condițiilor care fac posibilă funcționarea acesteia. Studiul oferă astfel o cheie de lectură utilă pentru înțelegerea unor dintre fundamentele intelectuale ale integrării europene.

O perspectivă diferită asupra transformărilor contemporane este propusă de Silvio Suppa în articolul „De la americanismul expansiv la capitalismul rentier (sau, de la modernitatea dezvoltării la întoarcerea rentei)”. Plecând de la reflecțiile unor autori precum Alexis de Tocqueville, Guglielmo Ferrero și Talcott Parsons, studiul urmărește evoluția democrației moderne și mutațiile care au afectat raportul dintre economie, reprezentare politică și legitimitate socială. Pentru Suppa, democrația occidentală traversează o perioadă de transformări profunde, generate de schimbările economice și culturale ale ultimelor decenii. În acest context, revenirea lui Donald Trump la Casa Albă este interpretată nu doar ca un episod electoral, ci ca expresia unei noi forme de conservatorism, diferită de paradigmele clasice care au dominat politica occidentală în a doua jumătate a secolului trecut.

O reflecție asupra limitelor puterii și asupra condițiilor libertății este propusă de Ion Mihai Greu în studiul său dedicat gândirii lui Étienne de La Boétie și Václav Havel. Deși separați de secole și de contexte istorice radical diferite, cei doi autori sunt reuniți prin preocuparea comună pentru mecanismele prin care dominația politică devine posibilă și pentru formele de rezistență pe care societatea le poate opune acesteia. Analiza lui Greu evidențiază faptul că libertatea nu poate fi redusă la simpla absență a constrângerii, ci presupune existența unor instituții și practici politice capabile să garanteze res-

pectarea drepturilor fundamentale ale individului.

Criza ideologică a Europei contemporane constituie tema contribuției semnate de istoricul și omul politic Andrei Daniel Gheorghe. Pornind de la o perspectivă conservatoare asupra transformărilor recente ale societăților occidentale, autorul examinează efectele produse de globalizare, revoluția tehnologică și intensificarea fenomenelor migratorii asupra modelelor politice tradiționale. În interpretarea sa, erodarea reperelor ideologice clasice a favorizat apariția unor formule politice hibride, marcate de volatilitate doctrinară și de accentuarea polarizării. În acest context, populismul, expansiunea mediului digital și slăbirea identității partidelor tradiționale sunt analizate ca simptome ale unei crize mai profunde a culturii politice europene. Soluția propusă de autor constă în recuperarea valorilor care au stat la baza construcției civilizației europene moderne.

Una dintre contribuțiile teoretice cele mai consistente ale volumului aparține profesorului Anton Carpinski, care, în articolul „Când ideologia destramă sensul comun: cât de fragilă este democrația în Europa de Est? Ideologie, sens comun și variațiile fragilității ordinii democratice în România, Ungaria și Polonia”, deplasează analiza dinspre instituții către dimensiunea epistemică a vieții politice. Argumentul central al studiului este că funcționarea democrației presupune existența unui minim univers comun de semnificații, fără de

care competiția politică își pierde inteligibilitatea. Din această perspectivă, ideologia nu este înțeleasă exclusiv ca doctrină politică, ci și ca mecanism de construire și fragmentare a sensului comun, influențând modul în care actorii politici și cetățenii interpretează realitatea socială și politică.

Problematica degradării instituțiilor democratice este continuată de Alexandru Muraru în studiul consacrat evoluției regimului lui Viktor Orbán din Ungaria. Articolul „Construcția statului iliberal și a regimului orbanist în Ungaria: autoritarism, populism, dezagregare democratică și cleptocrație politică” analizează transformările produse după celebrul discurs de la Băile Tușnad din 2014, considerat de mulți observatori momentul de articulare explicită a proiectului iliberal maghiar. Autorul urmărește procesul de concentrare a puterii executive, diminuarea autonomiei instituțiilor democratice, capturarea unei părți importante a spațiului mediatic și consolidarea unor rețele economice dependente de puterea politică. Studiul oferă astfel o perspectivă relevantă asupra provocărilor cu care se confruntă democrațiile central-europene în contextul ascensiunii populismului și al contestării modelului liberal.

Tema populismului este aprofundată în contribuția semnată de Anton Carpinski și Ciprian Ifțimoaei, intitulată „Populismul antiintelectual în România după 1990”. Autorii examinează populismul românesc nu doar ca fenomen electoral, ci și ca expresie

sie a unor transformări sociale și culturale mai profunde. Analiza evidențiază legătura dintre ascensiunea discursurilor populiste și crizele de reprezentare, neîncrederea în instituții, slăbirea intermedierei politice și distanțarea progresivă dintre elite și cetățeni. În același timp, studiul atrage atenția asupra dimensiunii antiintelectuale a populismului contemporan, caracterizată prin contestarea expertizei și prin substituirea argumentului rațional cu apelul la emoție și resentiment. Datele sociologice utilizate de autori indică existența unui teren favorabil pentru dezvoltarea unor asemenea tendințe, într-un context marcat de incertitudine socială, neîncredere instituțională și cerere crescută pentru ordine și autoritate.

Analiza transformărilor ideologice contemporane este continuată de profesorul Cristian Bocancea în studiul „Guvernările de mare coaliție și declinul familiilor ideologice tradiționale”. Autorul pornește de la o observație relevantă pentru numeroase democrații europene: ascensiunea forțelor populiste, naționaliste și antisistem nu poate fi explicată exclusiv prin crizele economice sau culturale ale ultimelor decenii, ci și prin slăbirea capacității de diferențiere doctrinară a marilor partide tradiționale. În interpretarea sa, participarea repetată la formule de tip „mare coaliție” a redus intensitatea competiției ideologice și a alimentat percepția existenței unei convergențe excesive între actorii politici consacrați. Paradoxal, tocmai diminuarea conflictului dintre

adversarii tradiționali ai scenei politice a creat condiții favorabile afirmării unor mișcări care contestă ordinea politică existentă.

O contribuție consacrată transformărilor recente ale spectrului politic românesc este semnată de sociologul Dragoș Dragoman, care analizează evoluția partidului Uniunea Salvați România (USR). Studiul examinează apariția și dezvoltarea unei formațiuni care și-a construit identitatea în jurul unor teme asociate noilor clivaje culturale și valorice ale societăților occidentale. Autorul urmărește relația dintre orientarea doctrinară a partidului, receptarea publică a unor teme precum ecologia, egalitatea de gen și noile politici identitare, precum și dificultățile întâmpinate în procesul de extindere electorală și de construire a unor alianțe guvernamentale stabile. Analiza oferă o perspectivă asupra tensiunilor existente între importul unor teme politice specifice spațiului occidental și particularitățile culturale și electorale ale societății românești.

În articolul „Mișcări tectonice ideologice. Primele semne ale Europei viitoare”, Georgeta Condur propune o lectură de ansamblu a transformărilor politice care marchează continentul european. Autoarea utilizează metafora tectonicii pentru a descrie procesele lente, dar profunde, de reșezare a clivajelor politice, identităților colective și sistemelor de valori. Criza financiară din 2008, valurile migratorii, pandemia de COVID-19 și războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei

sunt analizate ca factori care au accelerat schimbări aflate deja în desfășurare. Pe baza acestor evoluții, studiul conturează mai multe scenarii privind viitorul politic al Europei și atrage atenția asupra necesității unei adaptări instituționale și civice la noile realități ideologice.

O perspectivă complementară este oferită de Sabina-Adina Luca, în articolul „Utilitatea ideologiilor de astăzi și impactul asupra construcției identității, din perspectiva psihologiei politice”. Plecând de la instrumentele conceptuale ale psihologiei politice, autoarea investighează modul în care ideologiile continuă să influențeze procesele de construire a identităților individuale și colective. Studiul evidențiază faptul că, în pofida numeroaselor predicții privind declinul lor, ideologiile rămân cadre esențiale de interpretare a realității sociale, contribuind la definirea apartenențelor, valorilor și orientărilor politice ale indivizilor.

Dimensiunea geopolitică a confruntărilor ideologice contemporane este analizată de Roberta Alma Anastase în articolul „Întoarcerea sferelor de influență: eurasianismul ca proiect revizionist și reconfigurarea securității europene”. Studiul examinează fundamentele ideologice ale politicii externe promovate de Federația Rusă și impactul acestora asupra arhitecturii de securitate europene. Autoarea argumentează că revenirea conceptului de sferă de influență nu poate fi redusă la o simplă reacție geopolitică la extinderea NATO, ci trebuie înțeleasă în con-

textul unui proiect ideologic mai amplu. Eurasianismul, reinterpretat și instituționalizat progresiv în perioada regimului Putin, este analizat ca o doctrină cu valențe revizioniste, menită să ofere legitimitate unei noi viziuni asupra raporturilor de putere din spațiul eurasiatic și asupra contestării ordinii europene construite după încheierea Războiului Rece.

O direcție diferită, dar la fel de relevantă pentru înțelegerea transformărilor contemporane, este propusă de Carlo Bosna în studiul „Contextul actual al dreptului internațional umanitar. Evoluție, autonomie, surse normative și protecția patrimoniului cultural ca dimensiune a drepturilor omului”. Autorul aduce în atenție o problemă insuficient explorată în cultura politică românească: raportul dintre protecția patrimoniului cultural și drepturile fundamentale ale omului. Din perspectiva sa, patrimoniul cultural nu poate fi redus la statutul de bun material sau artistic, ci trebuie înțeles ca expresie a memoriei istorice, a identității colective și a continuității unei comunități. Distrugerea deliberată a patrimoniului sau transformarea acestuia în obiectiv militar reprezintă nu doar o încălcare a normelor dreptului internațional umanitar, ci și un atac asupra fundamentelor simbolice care susțin existența unei societăți.

În încheierea dosarului tematic, Mario Di Pumpo propune o analiză a transformărilor conceptului de meritocrație în societățile europene contemporane. Studiul urmărește genealogia intelectuală a termenului și

evidențiază mutațiile semantice prin care acesta a trecut, de la semnificația sa inițială, formulată în registru critic și distopic, la funcția normativă pe care o îndeplinește astăzi în discursul public. Autorul argumentează că, în contextul postdemocrației neoliberale, meritocrația tinde să funcționeze ca un mecanism de legitimare a inegalităților sociale și economice, contribuind la depolitizarea conflictelor și la consolidarea unor forme de putere tehnocratică. În același timp, asocierea dintre discursul meritocratic și diferite forme de politică identitară influențează redefinirea conceptelor de cetățenie, reprezentare și justiție socială în Europa contemporană.

În loc de concluzii

Lectura contribuțiilor reunite în acest număr al revistei *Polis* confirmă un fapt pe care istoria modernității îl ilustrează cu o remarcabilă claritate: ideologiile nu reprezintă simple construcții teoretice, destinate exclusiv reflecției academice. Ele sunt forțe active care modelează percepții, mobilizează comunități, legitimează instituții și influențează direcția în care evoluează societățile.

Începând cu secolul al XVIII-lea, istoria politică a lumii moderne poate fi citită și ca istoria confruntării dintre marile ideologii. Liberalismul, conservatorismul, naționalismul, socialismul, comunismul sau diferitele lor forme contemporane au oferit răspunsuri distincte la întrebările fundamentale privind libertatea, egalitatea, autoritatea, proprietatea, identitatea și organizarea comunității politice.

Dincolo de diferențele dintre ele, toate au încercat să ofere o interpretare a lumii și un proiect de transformare a acesteia.

În societățile democratice, ideologiile continuă să reprezinte componente esențiale ale culturii politice, chiar și atunci când granițele doctrinare par mai puțin vizibile decât în trecut. În regimurile autoritare, ele rămân instrumente privilegiate de legitimare și control. Diferența fundamentală constă în faptul că, într-o democrație, competiția dintre idei este deschisă și plurală, în timp ce în sistemele autoritare o singură interpretare a realității tinde să fie impusă de sus în jos.

Experiența ultimelor două secole demonstrează că ideile au capacitatea de a transforma profund societățile. Atunci când instituțiile nu mai răspund așteptărilor colective, când mecanismele reprezentării politice devin rigide sau când elitele își pierd capacitatea de reînnoire, ideologiile reapar cu forță, oferind explicații, speranțe și proiecte alternative de organizare a lumii. Marile transformări politice și sociale ale epocii moderne au fost precedate, aproape întotdeauna, de mutații în planul ideilor.

Din această perspectivă, ideologiile nu aparțin trecutului. Ele continuă să structureze prezentul și să modeleze viitorul. Chiar dacă limbajul, formele și actorii lor se schimbă, nevoia societăților de a interpreta realitatea și de a proiecta alternative rămâne constantă. În fond, istoria modernă și contemporană arată că marile schimbări nu încep prin trans-

formarea instituțiilor, ci prin trans-

Note

- ¹ Antonio Gramsci, *Caielele din închisoare*, ediție îngrijită de Sabin Drăgulin, Ioana Cristea Drăgulin și Angelo Chielli, traducere de Sabin Drăgulin și Ioana Cristea Drăgulin, vol. I–V, Editura Revistei Timpul, Iași, 2025.

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

GRAMSCI, Antonio, *Caielele din închisoare*, ediție îngrijită de Sabin Drăgulin, Ioana Cristea Drăgulin și Angelo Chielli, traducere de Sabin Drăgulin și Ioana Cristea Drăgulin, vol. I–V, Editura Revistei Timpul, Iași, 2025.

SELIGER, Martin, *Ideology and Politics*, George Allen & Unwin, London, 1976.

formarea ideilor care le fac posibile.

- ² Martin Seliger, *Ideology and Politics*, George Allen & Unwin, London, 1976, pp. 11-29. Seliger definește ideologia drept un ansamblu structurat de idei și credințe orientate către explicarea, justificarea și organizarea acțiunii politice, constituind unul dintre elementele centrale ale modernității politice.

